

Nr 37

Utlåtande i anledning av väckta motioner om åtgärder mot bristen på personal inom sjukvården.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I:634 av fru *Olsson* och herr *Axel Kristiansson* samt II:758 av herrar *Börjesson* i Falköping och *Gustavsson* i Alvesta hemställes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla

1. om skyndsam undersökning rörande orsakerna till nuvarande brist på personal inom sjukvården med avseende på arbets-, social-, löne- och skatteförhållandena;

2. om skyndsam prövning av frågan om utländska sköterskor kunde rekryteras för olika vårduppgifter inom sjukhusväsendet;

3. om skyndsam utredning, på grundval av ovannämnda undersökningar, angående åtgärder för ett snabbt hävande av sjukvårdens brist på sjuksköterskor och annan vårdpersonal.

I motionerna framhålles, att sjuksköterskebristen är ett allvarligt problem och att verkligt effektiva åtgärder måste tillgripas för att komma till rätta med frågan. Inom de flesta andra kvinnliga yrken sker en återgång till yrkesarbete efter giftermålet men så synes i regel inte vara fallet med sjuksköterskor. Man bör pröva möjligheten att rekrytera sjuksköterskor och annan sjukvårdspersonal från andra länder för en rad vårduppgifter. Framför allt gäller det dock att förmå sjuksköterskor i vårt eget land att återinträda i tjänst genom att göra yrket så attraktivt som möjligt. Vad som bör undersökas är arbetsförhållanden, sociala förmåner, lönevillkor och skattekonsekvenser, varvid frågan om förvärvsavdrag främst bör undersökas.

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motion II:758.

Utskottet har inhämtat yttrande från medicinalstyrelsen, Landstingsförbundet och Svensk sjuksköterskeförening.

Medicinalstyrelsen anför att antalet aktiva sjuksköterskor år 1962 var 22 135, varav 12 907 heltidsaktiva under mer än 9 månader av året. Antalet nyutbildade var 1962 1 660 mot 1 093 år 1960. Utbildningskapaciteten har kraftigt utökats. Elevintagningen var 1963 2 300 och beräknas öka till 2 500 inom den närmaste tiden.

År 1961 påbörjades utbildning av operations-, röntgen- och radioterapi-assistenter för att vissa arbetsuppgifter skulle kunna avlastas från sjuksköterskorna och de första eleverna avslutade sin utbildning vid årsskiftet

1963/64. Sammanlagt 70 har utbildats och utbildningskapaciteten kommer att ökas. Viss utbildning av laboratriser pågår sedan flera år och laborant-skolornas kapacitet har utökats från 200 platser 1961/62 till 500 året 1963/64. Utbildningen av assistenter avses att appellera till tekniskt intresserad ungdom.

Antalet kurser för undersköterskor och sjukvårdsbiträden har också successivt ökats. År 1963 utbildades ca 600 undersköterskor och 2 400 sjukvårdsbiträden.

Antalet vakanta sjukskötersketjänster utan ersättare har visserligen något stigit de senare åren, men detta beror på att antalet vårdplatser kraftigt utökats. Sjukvårdens utbyggnad torde emellertid den närmaste tiden koncentreras till långtidsvården, vilken kräver betydligt mindre antal av kvalificerad sjukvårdspersonal.

Styrelsen understryker vikten av förbättring i avseende på arbetsförhållandena. En översyn av gällande arbetstidsschemata och arbetsordningar för att nå sammanhängande arbetstid för personalen är erforderlig.

Styrelsen nämner vidare vissa åtgärder av betydelse ur personalsynpunkt såsom fördelning av arbetsuppgifterna så att personalen användes till sådant arbete som den utbildats för och icke belastas med rutingörsmål. Relativt kvalificerade uppgifter kan överlätas på kompetenta undersköterskor. Vidare införande av s. k. progressiv vård, då patienterna inom den slutna vården fördelas efter deras behov av diagnostiserande, behandlande eller kontrollerande åtgärder. Den personalkrävande patientvården kan då koncentreras till intensivvårdavdelningar. De minst vårdkrävande patienterna kan sammanföras till lättvårds- eller dagavdelningar. Tillgång till bostäder samt barndaghem är av stor betydelse för rekryteringen. Personalvården bör utbyggas bl. a. genom fortlöpande information och kursverksamhet. Reaktiviseringskurser bör anordnas. Tio sådana kurser anordnades 1962/63 med 163 deltagare. Löneförmånerna för pensionerade sjuksköterskor bör förbättras. Delade meningar råder om löne- och skatteförhållandenas inverkan, varför styrelsen tillstyrker en undersökning härav.

Beträffande import av utländska sjuksköterskor anför styrelsen, att sjuksköterskebrist förekommer även i de övriga nordiska länderna och att import från längre bort belägna länder ställer sig svårt. Vid senaste årsskiftet fanns det 244 utländska sköterskor från mer än 20 nationer i tjänst i landet.

Styrelsen erinrar till slut om att Nordiska rådet tagit upp frågan om gemensam nordisk arbetsmarknad för sjuksköterskor men att i praktiken en sådan redan finns. Europarådet har tagit upp frågan om gemensam europeisk arbetsmarknad på sjukvårdens område. Skäl till ytterligare åtgärder i denna fråga föreligger icke.

Svensk sjuksköterskeförening anser visserligen icke avgången från yrket på grund av giftermål större bland sjuksköterskor än bland andra grupper

utan snarare tvärtom, men hejdas icke tendensen till att sjuksköterskorna håller sig borta från yrket efter de barnavårdande åren kommer den ökade utbildningskapaciteten icke att ge några resultat. En undersökning av arbets-, social-, löne- och skatteförhållandena skulle föreningen hälsa med tillfredsställelse.

Många gifta skulle återgå till yrket om några av följande reformer kunde genomföras: minskning av arbetstiden, ökad ersättning för jour, beredskap och obekvämt arbetstid, höjda löner, särbeskattning eller kraftigt mildrande av de progressiva skalorna, flera barndaghem och eftermiddagshem, högre förvärvsavgdrag.

Pensionerade sjuksköterskor uppbär nu vid tjänstgöring under tiden 1 april—31 oktober lön och full pension. Övrig tid av året utgör ersättningen 110 upp till 125 % av lönen. De sämre löneförhållandena under tiden 1 nov.—31 mars verkar rekryteringshämmande.

Beträffande import av sjuksköterskor anför föreningen, att brist råder i hela Västeuropa och USA. En rekrytering därifrån blir därför beroende på om vi kan bjuda bättre löne- och anställningsvillkor. Föreningen har från år 1938 förmedlat vikariat i Sverige för sjuksköterskor från de nordiska länderna och från år 1949 även från andra nationer. Antalet vikariat har senaste decennium årligen varit ca 300. Utländska sjuksköterskor måste för erhållande av svensk legitimation uppfylla vissa krav i fråga om språket och tekniskt sjukvårdskunnande. Fortbildningskurser måste följaktligen anordnas vid import av sjuksköterskor.

Den snabbaste vägen för bristens avhjälpande är rekryteringen av gifta, som nu ej är verksamma som sjuksköterskor. Deras antal uppgår till 9 861 och hälften av dem är tillräckligt för att häva bristen.

Föreningen tillstyrker motionerna.

Landstingsförbundet framhåller att många under senare år framkomna förslag för att öka tillgången på sjuksköterskor lett till åtgärder. Utbildningskapaciteten har ökats och kommer att ökas ytterligare. Åtgärder har vidtagits för att genom utbildning av laboratriser, röntgenassistenter, operationsassistenter, undersköterskor, sjukvårdsbiträden och expeditiionsbiträden avlasta vissa arbetsuppgifter från sjuksköterskorna. Kurser för gifta sjuksköterskor, som varit borta från arbetet en längre tid, har anordnats och sjukhusen förses med daghem. Splittrade tjänstgöringspass har gjorts till samlade arbetstider. Löner, ersättningar för beredskap, jour och övertid ökas vid varje förhandlingstillfälle. Utländska sjuksköterskor har tidvis i rätt betydande omfattning tjänstgjort. Nya uppslag och utvägar prövas och man har grundad anledning hoppas, att förhållandena så småningom skall bli bättre.

Förbundet säger sig ej tro på import av utländska sköterskor, eftersom stor brist på sjuksköterskor råder i de flesta västerländska kulturländer. Förbundet är ej heller övertygat om att en snabbutredning är erforderlig.

Vad det gäller är att handla och fullfölja de åtgärder som redan inletts. Därvid är en ökning av utbildningskapaciteten för vårdpersonal av olika slag av synnerlig vikt. Den får ej hämmas av brist på sjukvårdslärare. Staten som ombesörjer denna utbildning måste se till att utbildningsresurserna anpassas efter det starkt ökade behovet.

Utskottet

De i förevarande motioner gjorda yrkandena om en undersökning rörande orsakerna till bristen på personal inom sjukvården samt om en härpå grundad utredning om åtgärder för att häva denna brist framställdes jämväl i motioner till 1962 års riksdag, vilka hänvisades till utskottet. I sitt utlåtande över motionerna (nr 51/1962) framhöll utskottet bl. a. att en av orsakerna till den rådande bristsituationen vore att antalet vårdplatser starkt ökat under senare år och att utbildningskapaciteten icke hållit jämna steg med denna ökning. Utskottet redogjorde vidare för strävandena från statens och sjukvårdshuvudmännens sida att komma till rätta med föreliggande problem. Riktlinjer hade erhållits för en intensifierad verksamhet och sådan hade också på olika håll kommit i gång. Pågående utredningar kunde förväntas leda till ytterligare initiativ i samma riktning. Det vore angeläget att resurserna inriktades på att fullfölja det aktuella arbetet och på att tillvarata de uppslag som framkommer genom utredningsverksamheten. Utskottets hemställan att motionerna målte anses besvarade med vad utskottet anfört bifölls av riksdagen.

Utskottet vill erinra om att statsutskottets utlåtande nr 5 till årets riksdag beträffande utgifterna under femte huvudtiteln nyligen behandlats av riksdagen. Härvid har ett par motioner (I:518 och II:627), vari yrkats bl. a. att åtgärder måtte vidtagas för att beträffande löne- och arbetsförhållandena göra vårdyrkena inom hälso- och sjukvården mera attraktiva samt för att genom reaktiveringskurser på förmånliga villkor återvinna personal som lämnat verksamheten, prövats. Dessa yrkanden har nära beröring med det förslag till undersökning och utredning i enahanda syfte som allmänna beredningsutskottet här har att taga ställning till.

Statsutskottet anförde beträffande förenämnda motionsyrkanden följande:

Beträffande det i samma motioner berörda spörsmålet om åtgärder för att göra vårdyrken mera attraktiva anser utskottet att dessa frågor, i första hand lönesättningen, bör lösas av arbetsmarknadens parter. Övriga åtgärder för att förbättra arbetsförhållanden vid sjukhusen bör det ankomma på sjukvårdshuvudmännen att vidtaga. Någon skrivelse i ämnet från riksdagens sida anser utskottet därför inte påkallad.

Vad gäller förslaget om reaktiveringskurser hänvisade utskottet bl. a. till pågående utredningar och erinrade om att sådana kurser anordnas sedan några år tillbaka.

Beträffande ett i motionerna I:519 och II:635 framlagt förslag om utredning rörande möjligheterna att ge sjukvårdspersonal rätt till full pension samtidigt med lön anförde statsutskottet i samma utlåtande huvudsakligen att det närmast ankommer på arbetsmarknadens parter att lösa frågan.

Statsutskottets hemställan att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd blev av riksdagen bifallen.

Allmänna beredningsutskottet får för egen del anförda, att utskottet icke finner skäl frångå sin tidigare ståndpunkt, att vad som på detta område är mest angeläget icke är att ytterligare utredningar tillsätts utan att resurserna inriktas på att fullfölja de pågående strävandena att genom praktiska åtgärder söka avhjälpa bristen på sjukvårdspersonal.

Utskottet får beträffande det aktuella arbetet och planerade försök m. m. hänvisa till de uppgifter som lämnats i framför allt medicinalstyrelsens och Landstingsförbundets yttranden. Av dessa framgår att hithörande spörsmål fortlöpande ägnas stor uppmärksamhet av ansvariga myndigheter och att dessa är väl medvetna om att avsevärda ansträngningar kräves för att åstadkomma praktiska lösningar av de olika problem som här anmäler sig. Det må också framhållas att frågor av stor betydelse i detta sammanhang ingår i de problemkomplex som prövas av de myndigheter och planeringsorgan vilka särskilt sysslar med samhällsutvecklingen.

Utskottet finner med hänsyn till det anförda icke sannolikt att ett tillsätande av de utredningar som föreslagits i motionsyrkandet under punkterna 1. och 3. skulle vara av väsentlig betydelse för främjande av motionernas syfte.

Motionärerna har under punkt 2. i motionsyrkandet upptagit frågan om rekrytering av utländska sköterskor. I remissyttrandena har samstämmigt uttalats, att brist på sköterskor föreligger även utomlands. Nordiska rådet har f. ö. tagit upp frågan om gemensam nordisk arbetsmarknad för sjuksköterskor och i Europarådet behandlas spörsmålet om en gemensam europeisk arbetsmarknad. Utskottet finner övervägande skäl tala för att motionsyrkandet icke heller i denna del bör föranleda någon åtgärd.

Utskottet får således under hänvisning till det ovan anförda hemställa, att de likalydande motionerna I:634 och II:758 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 5 maj 1964

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från f ö r s t a kammaren: herrar Möller, Schött, Sörlin, Söderberg, Hel-lebladh, Tage Johansson, Svanström, Wallmark, fru Olsson, herrar Hed-lund och Kilsmo;

från a n d r a kammaren: fru Eriksson i Stockholm, herrar Skoglösa, Jacobsson i Sala, Dickson, fru Jäderberg, fru Thunvall, herrar Hamrin i Kalmar, Gustafsson i Uddevalla, Börjesson i Glömminge, fröken Anderson i Lerum, fru Forsling och herr Nordstrandh.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Skoglösa, Svanström, fru Olsson, herrar Kilsmo, Hamrin* i Kalmar, *Börjesson* i Glömminge och fru *Forsling*, vilka ansett att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

I förevarande motioner framföres yrkanden rörande dels undersökning av orsakerna till bristen på personal inom sjukvården, dels prövning av frågan om huruvida utländska sköterskor kan rekryteras för olika vårduppgifter, dels skyndsamt utredning — på grundval av den nämnda undersökningen — angående åtgärder för hävande av bristen på sjuksköterskor och annan vårdpersonal. Utskottet vill i anledning härav erinra om att personalbristen inom sjukvården och särskilt bristen på sjuksköterskor medför att andra vårdresurser i form av vårdanläggningar och utrustning inte kan utnyttjas till fullo. Likaså medför bristen att en önskvärd utbyggnad av kapaciteten på angelägna vårdområden äventyras. Åtgärder för att bemästra personalproblemen och säkra tillgången på personal måste därför anses synnerligen angelägna.

Såsom framgår av de remissvar som avgivits i anledning av motionerna var antalet aktiva sjuksköterskor under år 1962 22 135, varav 12 907 heltidsaktiva under mer än 9 månader av året. Antalet icke yrkesverksamma sjuksköterskor beräknas f. n. uppgå till nära 10 000. Antalet nyutbildade var år 1962 1 660 mot 1 093 år 1960. Elevintagningen var år 1963 2 300 och beräknas öka till 2 500 inom nära framtid.

Utskottet vill understryka vikten av att strävandena att ytterligare öka utbildningskapaciteten energiskt fullföljes, emedan det har avgörande betydelse för den framtida utbyggnaden på olika vårdområden. Beträffande möjligheterna att häva den nu akuta bristen torde dock åtgärderna i hög grad böra inriktas på att öka yrkesintensiteten bland de redan utbildade sjuksköterskorna. Såsom Sjuksköterskeföreningen framhållit skulle den nuvarande bristen elimineras om hälften av de icke yrkesverksamma kunde bringas att återgå till yrket. Motionärerna har i detta avseende yrkat på skyndsamt undersökning rörande orsakerna till nuvarande brist på personal

inom sjukvården med avseende på arbets-, social-, löne- och skatteförhållandena. Yrkandet har tillstyrkts av Sjuksköterskeföreningen samt av medicinalstyrelsen såvitt gäller löne- och skatteförhållandena. Utskottet vill i likhet med motionärerna framhålla att flera av dessa frågor är beroende av parternas ställningstaganden i avtalsförhandlingar. En undersökning av nämnd art skulle dock vara av betydande värde, emedan man härigenom skulle få fram bättre underlag för bedömning av hur olika insatser och åtgärder bör avvägas för att effekten skall bli den största möjliga. Utskottet tillstyrker därför förevarande yrkande. Härvid vill utskottet erinra om det samband som finns mellan rationaliseringssträvandena inom sjukvården och personalens arbetsförhållanden. Medicinalstyrelsen har i sitt remissyttande understrukit vikten av förbättring i avseende på arbetsförhållandena och även framhållit åtgärder av betydelse ur personalsynpunkt, såsom fördelning av arbetsuppgifterna så att personalen användes till sådant arbete som den utbildats för och icke belastas med rutingöromål. Dessa senare spörsmål synes vara av sådan art att de bör intaga en framträdande plats inom den verksamhet som bedrivs av Rådet för sjukhusdriftens rationalisering, men de bör beaktas även vid den ovannämnda undersökningen, bl. a. emedan en omfördelning av arbetsuppgifterna sannolikt kommer att medföra en relativ ökning av efterfrågan på lägre sjukvårdspersonal.

Beträffande yrkandet om utredning på grundval av undersökningens resultat finner utskottet sig icke kunna ta ställning till det närmare förslaget vid vidtagande av de åtgärder som undersökningen ger anledning till. Utskottet förutsätter dock att de olika åtgärder och insatser, vartill undersökningsresultatet kan föranleda, genomföres så skyndsamt det över huvud taget är möjligt.

Vad slutligen angår frågan om rekrytering av utländska sjuksköterskor har remissinstanserna framhållit att sjuksköterskebrist råder i det övriga Norden liksom i flertalet övriga västeuropeiska länder. Utskottet, som förutsätter att de möjligheter till rekrytering av utländska sjuksköterskor som kan finnas eller uppkomma kommer att tillvaratagas, finner f. n. ej skäl föreligga för något särskilt uttalande.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I:634 och II:758 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt undersökning rörande orsakerna till nuvarande brist på personal inom sjukvården med avseende på arbets-, social-, löne- och skatteförhållandena samt om skyndsamt vidtagande av de åtgärder, vartill undersökningens resultat kan föranleda.
